

Michal ŠMIGEL

Ukrajinský legión Romana Suška. Útok zo Slovenska na Poľsko (1939)*

ŠMIGEL, Michal: Ukrainian legion of Roman Suško. Attack from Slovakia on Poland (1939). In: *Slovensko medzi 14. marcom 1939 a salzburskými rokovaniami*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta; Universum, 2007, s. 279-292.

A few months before German attack to Poland in 1939 the German Wehrmacht and Ukrainian Nationalist Organization (OUN) leaders were dealing with organization Ukrainian uprising in then east Poland (Galicia). This uprising would be applied by German offices as pretext aggression to Poland and at the same time would reduce Polish military power. That would allow German army easier intersection into Polish inland. Therefore in June 1939 it came to establishment of Military Nationalist Detachment (Suško's Ukrainian legion) – diversionary detachment, that was skilled by German Abhwer in Austria. The detachment was displaced in east Slovakia in August 1939 and occupied a position alongside German and Slovak mobs that were ready to start attacking to Poland. Following the conclusion of an agreement Ribbentrop-Molotov primary idea of invocation anti-Polish uprising in Galicia was negated. Ukrainian legion took place in second line as detachment of German assistant service; end of year 1939 was disbanded in south-east Poland. Finally, this was the first attempt to form OUN military detachment in cooperation with Wehrmacht and in efforts to establish Ukrainian state independent from Poland and the Soviet Union.

V slovenskej (vojenskej) historiografii doposiaľ neexistujú bližšie poznatky o tzv. Ukrajinskom legióne plukovníka Romana Suška, ktorý po boku nemeckých a slovenských vojenských jednotiek zahájil v prvých septembrových dňoch roku 1939 vojenské ťaženie na susedné Poľsko. Pritom ide o zaujímavý historický moment, ktorý do celej problematiky prináša pomerne zaujímavé poznatky, a doplňuje doterajší kontext útoku na Poľsko z územia Slovenska. Zmienka o tejto „tajomnej“ ukrajinskej vojenskej jednotke v službách nemeckého Wehrmachtu sa objavila v knihe Bohuša Chňouпка Banderovci.¹ Autor v procese štúdia problematiky pôsobenia oddielov Ukrajinskej

---

* Štúdia je výstupom z grantového projektu VEGA č. 1/2226/05 Ukrajinská povstalecká armáda (UPA) na Slovensku v rokoch 1945 – 1947.

1 CHŇOUPEK, Bohuš: Banderovci. Bratislava 1989.

povstaleckej armády (tzv. banderovcov) na území Slovenska v rokoch 1945 – 1947 natrafil na pomerne stručné informácie o ukrajinskej vojenskej jednotke, ktorá bola v priebehu príprav prepadnutia Poľska v letných mesiacoch roku 1939 nemeckým vojenským velením presunutá a istý čas rozmiestnená na území východného Slovenska, kde prebiehal jej výcvik a prípravy na bojovú a diverznú činnosť na poľskom teritóriu. Práve Chňoupkove (aj keď) útržkovité informácie boli inšpiráciou a viedli k snahe rozpracovať tento zaujímavý historický okamih.

Vzniku a poslaniu Ukrajinského legiónu plk. R. Suška nie je možné porozumieť bez vysvetlenia širších historických súvislostí spojených s ukrajinskými snahami o vytvorenie vlastnej nezávislej štátnosti, ktoré nadobudli reálnu podobu už v časoch I. svetovej vojny a krátko po nej. Obdobie ukrajinskej štátnosti (1918 – 1920), hoci aj zmiatané v kolobehu rýchlo sa meniacich politických systémov, občianskej vojny a bojujúcich intervenčných armád, bolo pre Ukrajincov dôležitým medzníkom vlastného národno-vedomovacieho procesu. Uvedomovali si, že susedné krajiny (predovšetkým Poľsko a bolševické Rusko) ich pozbavili vytúženej štátnosti, rozdelili ich územie a obyvateľstvo vystavili asimilačnému a národnostnému útlaku. Vtedajšie svetové veľmoci (predovšetkým V. Británia a Francúzsko) zostali k ich otázke ľahostajné a v prvom rade sledovali záujmy Poľska (v rámci versaillského systému), už nehovoriac o tom, že do vnútorných procesov bolševického Ruska odmietli zasahovať. Dovoľme si tvrdiť, že na úkor ukrajinských emancipačných snáh a práv na sebaurčenie národa zachovali status quo vo východnej Európe bez akéhokoľvek politického predpokladu pre budúcnosť. Práve za týchto geopolitických podmienok novodobý ukrajinský nacionalizmus začal naberať na obrátkach a bolo len otázkou času, do akej podoby vyústi.

Okrem domáceho ukrajinského obyvateľstva krívdou pociťovala aj ukrajinská emigrácia – politická, vojenská a civilná (z rokov 1917 – 1921), rozptýlená takmer v celej strednej, južnej a západnej Európe. Keďže išlo predovšetkým o vyššie a inteligenčnejšie vrstvy spoločnosti, ktoré navyše pôsobili v demokratickom prostredí Európy, podnet k opätovným snahám o vytvorenie nezávislého štátu a myšlienky boja proti cudzej (poľskej a bolševickej) nadvláde smeroval hlavne od nich. Začiatkom 20. rokov 20. storočia začalo vyvíjať v emigrácii svoju činnosť niekoľko stoviek ukrajinských politických, vedeckých a vojenských organizácií.² Čoskoro však pochopili, že im chýba jednota, a začali sa združovať do jednotlivých spolkov a sku-

---

2 VIDŇANSKYJ, Stepan: Ukrajinská emigrácia v medzivojnovom Česko-Slovensku. In: Historický časopis, roč. 40, 1992, č. 3, s. 370-385.

pín.³ V roku 1920 v Prahe vznikla Ukrajinská vojenská organizácia (UVO), ktorú založil bývalý dôstojník rakúskej armády plukovník Jevhen Konovalc.⁴ Neskôr bola jej centrála presunutá do Berlína (1926). Nebola to náhoda, totiž Konovalcova organizácia (prirodzene, ako aj všetky ostatné) potrebovala na prežitie finančné prostriedky. Práve tie jej ponúкло Nemecko. Teda to Nemecko, ktoré malo svoje skúsenosti s „ukrajinskou otázkou“ z roku 1918 a ktoré s ňou vo svojich plánoch počítalo aj do budúcnosti.

Postupne vodcovia UVO pochopili, že popri vojenskej štruktúre potrebujú vytvoriť rozsiahlu organizáciu, ktorá zabezpečí ukrajinskému hnutiu ideologickú základňu. Týmto dozrievala potreba spojiť množstvo emigrantských zoskupení do jednej organizácie. Za prítomnosti J. Konovalca bol preto založený tzv. Výbor (Provid) ukrajinských nacionalistov ako prípravný orgán Svetového kongresu ukrajinských nacionalistov. Samotný kongres sa konal vo Viedni

-
- 3 Z tých najväčších treba spomenúť napríklad skupinu okolo bývalého kozáckeho atamana plk. Poltavca-Ostranicu, ktorý sa v emigrácii uchýlil do Mníchova neskôr stál na čele Ukrajinského nacionálneho kozáckeho tovarišstva. Pokúšal sa v hlavnom meste Bavarska založiť centrálu ukrajinských protisovietskych organizácií. Iná skupina sa vytvorila okolo hajtmana P. Skoropadského v Berlíne, ktorý sa vo svojom programe usiloval reštaurovať monarchistický ukrajinský štát pod dedičným hajtmanátom. V Berlíne spolu s prívržencami založil Ukrajinský vedecký inštitút. Jeho organizácia mala silné odbočky v mnohých vtedajších štátoch Európy. Ďalšou emigrantskou organizáciou bola Ukrajinská národná republika (UNR) S. Petľuru, ktorý sa usadil vo Varšave. Najaktívnejšiu činnosť vyvíjal v Poľsku, kde sídlila aj ním vytvorená vláda, neskôr vo Francúzsku. Spolu so zvyškami svojej armády, ktorá bola internovaná na poľskom území, organizoval ozbrojené vpády a nájazdy na sovietsku Ukrajinu. Organizoval „kulacké“ povstania, diverzie a vzbury proti jestvujúcemu režimu. Prostredníctvom mohutnej podzemnej siete (mala niekoľko tisíc členov) sa usiloval o všeobecné ozbrojené vystúpenie.
- 4 KONOVALEC, Jevhen Oleksijovyč (1891 – 1938) – významný ukrajinský vojenský a politický činník, absolvent Právnickej fakulty Evovskej univerzity, dôstojník rakúskej armády, plukovník, od roku 1918 veliteľ divízie, korpusu a skupiny Sičových strelcov – armády Ukrajinskej ľudovej republiky (1918 – 1920), od roku 1920 zakladateľ a komandant UVO, od roku 1929 zakladateľ a predseda Výboru ukrajinských nacionalistov (Provid Ukrajinských Nacionalistiv) OUN. Od roku 1922 žil v emigrácii v Československu, Nemecku, Švajčiarsku a Taliansku. Organizačne posilnil UVO a OUN, naviedol kontakty s politickými kruhmi v Nemecku, Veľkej Británii, Litve, Španielsku a Taliansku, organizoval politicko-informačné služby v mnohých politických centrách Európy a zapájal do spolupráce s OUN široké kruhy ukrajinskej emigrácie. Zahynul 23. mája 1938 pri atentáte v Rotterdame, spáchanom sovietskym agentom P. Sudoplatovym.

28. januára – 3. februára 1929, kedy bola vytvorená Organizácia ukrajinských nacionalistov (OUN). Z ustanovení Kongresu vzišla základná téza, ktorá sa na dlhé obdobie stala hlavnou myšlienkou ukrajinského hnutia: „*s cieľom vytvoriť nezávislú zvrchovanú Ukrajinskú národnú republiku OUN vyžaduje úplné vyčistenie ukrajinských území od okupantov a v záujme národa odmieta orientáciu na historických nepriateľov Ukrajiny.*“⁵ Do čela OUN sa postavil sám J. Konovalec, jeho UVO mala tvoriť vojenskú zložku OUN. V nasledujúcich rokoch OUN pohltila takmer všetky ostatné zoskupenia a organizácie v emigrácii a vo vtedajšom východnom Poľsku (ukrajinskej Haliči) a stala sa jedinou reálnou silou schopnou uskutočniť prevratné udalosti.⁶

Od momentu vzniku Organizácie ukrajinských nacionalistov v jej programových dokumentoch sa jednoznačne načrtávala orientácia ozbrojených spôsobov vedenia zápasu o obnovenie ukrajinskej štátnosti. Boj mal byť uskutočňovaný v dvoch smeroch: prvý – predpokladal prípravu ilegálnych bojových (revolučných) skupín, ktoré mali vyvolať povstanie na okupovanom teritóriu Ukrajiny; druhý – formovanie dobrovoľných častí pri zahraničných armádach, ktoré mali v potrebný moment pripojiť sa k povstalcom a vytvoriť tak jednotne organizovanú vojenskú silu.⁷ V rámci naplnenia druhého smeru stratégie, OUN sa začala orientovať na Berlín a vyhľadávala spoluprácu s nemeckými vládnymi a armádnymi činiteľmi. V danom geopolitickom pomere rozloženia síl v Európe ani nemala inú možnosť. Nemohla počítať s podporou vtedajších európskych mocností Francúzska a Veľkej Británie – spojencov Poľska (okupujúceho – z ukrajinského pohľadu – západoukrajinské územia). Podporu museli hľadať v tábore nepriateľov Poľska, a tým bolo Nemecko. Okrem toho v poversaillskej Európe Nemecko bolo jedinou revizionistickou silou, ktorá mohla rozpútať vojnu, a tak zmeniť existujúci medzinárodný poriadok. Nemecko malo záujem o politické a vojenské oslabenie Poľska a Sovietskeho zväzu. Eventuálnu vojnu Nemecka proti Poľsku ako aj proti ZSSR pokladalo vedenie OUN za jedinú reálnu možnosť dosiahnutia nezávislosti Ukrajiny. Túto situáciu celkom zreteľne si uvedomoval ideológ ukrajinského nacionalizmu Dmytro Doncov, ktorý sformuloval ústrednú tézu koncepcie OUN, podľa ktorej Ukrajina sa mala oslobodiť práve „*v tieni nemeckého ťaženia*“.

---

5 ПОСІВНИЙ Микола: Ставлення ОУН до Польщі у міжвоєнний період. In: Український визвольний рух. Зошит № 2. Львів 2003, s. 39.

6 Bližšie pozri ŠMIGEL, Michal: Ukrajinský nacionalizmus medzi nacizmom a boľševizmom. In: Totalitarismus 2. Plzeň 2006, s. 119-121.

7 ДЗЬОБАК, Володимир et al.: Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія. Київ 2007, s. 52. Dostupné na: http://history.org.ua/oun_upa/upa.

Na druhej strane aj nemecké expanzionistické kruhy, najmä začiatkom 30. rokov 20. storočia, mali záujem o nadviazanie spolupráce s OUN, venovali jej osobitnú pozornosť a cieľavedome ju zahrňovali do svojich plánov – pokiaľ išlo o Ukrajinu. Po uchopení moci nacistami v Nemecku nadobúdali tieto plány reálnu podobu. Možno teda povedať, že nemecké vedúce politické a vojenské kruhy na jednej strane a vodcovia ukrajinskej emigrácie na druhej strane najmä v polovici 30. rokov 20. storočia mali spoločný záujem a dostatok dôvodov na porozumenie a pestovanie spojeneckých vzťahov.⁸

Medzitým Organizácia ukrajinských nacionalistov postupne vybuodovala dokonalé konšpiračné prostredie založené na solidnej organizačnej štruktúre. Túto dobre fungujúcu sieť OUN (bola považovaná za najlepšie pracujúci aparát európskej rozviedky) začali v nasledujúcich rokoch využívať takmer všetky európske špiónážne služby, osobitný záujem o ňu však mala nemecká vojenská rozviedka – Abwehr. Pre obidve strany to bola vzájomne prospešná spolupráca pragmatického charakteru. Podobné praktiky existovali desaťročia – rozviedky rôznych krajín využívali pre svoje ciele revolučné hnutia v krajinách nepriateľa, bez ohľadu na ich ideologické zafarbenie. Na druhej strane revolucionári so záujmom využívali pomoc zahraničných rozviadok, keďže takáto pomoc bola často jedinou reálnou šancou zlepšiť svoju materiálo-technickú základňu.⁹ Takto bolo aj v prípade spolupráce nemeckého Abwehru s Ukrajinskou vojenskou organizáciou¹⁰ a neskôr Organizáciou ukrajinských nacionalistov. Abwehr začal na svojom území školiť príslušníkov OUN a tí, vykonávajúc nemecké rozkazy, nadobúdali „nemecké vzdelanie“ a súčasne pracovali pre vlastnú organizáciu. V začiatkoch vykonávali spravodajskú činnosť. Okrem vojenských informácií sústreďovali aj správy politického a hospodárskeho charakteru. Koncom 30. – začiatkom 40. rokov vykonávali aj sabotážnu a diverznú činnosť hlavne vo vtedajšom východnom Poľsku. V predvečer vypuknutia vojny bola hlavnou úlohou OUN vo-

---

8 KOVAL, Mychajlo V.: Úloha a miesto Organizácie ukrajinských nacionalistov v rokoch 1939 – 1945. In: Historický časopis, roč. 43, 1995, č. 4, s. 669.

9 Napríklad predáci boľševikov, sionistov, poľských a arménskych nacionalistov, španielskych komunistov a anarchistov, kurdských povstalcov a afganských mudžahedínov – všetci bez výnimky boli v tesnom kontakte s rôznymi zahraničnými rozviadkami. ДЗЬОБАК, В. et al.: *Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія...*, s. 27.

10 Už v roku 1925 v Gdansku boli nemeckým Abwehrom organizované kurzy pre poddôstojníkov a dôstojníkov UVO, ktoré v ďalšom roku ukončilo 60 starších členov UVO – bývalých vojakov a 50 mladších členov organizácie. ПОЛІЩУК, Віктор: Гірка правда. Злочинність ОУН – УПА. Toronto – Warszawa – Київ 1995, s. 149.

jenská príprava jej členov. Organizáciou formované vojenské školy síce dávali jej poslucháčom teoretickú prípravu, ale nemohli poskytnúť taký praktický a všestranný výcvik, akým disponuje armáda. Dôvera k Nemcom vzrastala aj kvôli úplnej absencii oficiálnych informácií z Berlína o budúcom riešení tzv. ukrajinskej otázky.

Traduje sa, že niekoľko mesiacov pred útokom na Poľsko sa predstavitelia vyšších nemeckých vojenských kruhov obrátili na Andrija Meľnyka,¹¹ ktorý stal na čele Výboru (Provodu) ukrajinských nacionalistov po atentáte na Jevhena Konovalca, s konkrétnym návrhom organizovania ukrajinského povstania vo východnom Poľsku (v Haliči). Povstanie by tak odčerpalo časť poľských vojenských síl z nemecko-poľského pohraničia a umožnilo by ľahší prienik nemeckej armády do hĺbky Poľska. Zároveň sa nemecké vojenské kruhy pohrávali s myšlienkou, že vypuknutie ukrajinského povstania v Haliči by bolo zámenkou na nemeckú intervenciu do Poľska.¹² V každom prípade za takúto službu A. Meľnykovi bolo sľubované uznanie budúceho Ukrajinského štátu Treťou ríšou.¹³ Medzi A. Meľnykom a vysokými dôstojníkmi Wehrmachtu začali prebiehať intenzívne rokovania¹⁴ a Organizácia ukrajin-

---

11 MEĽNYK, Andrij (1890 – 1964) – významný ukrajinský vojenský a politický činník, dôstojník rakúskej armády, od roku 1918 plukovník, spoluorganizátor a veliteľ divízie Sičových strelcov – armády Ukrajinskej ľudovej republiky (1918 – 1920), spolutvorca UVO a jej krajský komandant (1922), od roku 1934 člen Senátu OUN. Po zavraždení J. Konovalca (1938) predseda Výboru ukrajinských nacionalistov (PUN) OUN. Začiatkom roku 1940 po rozkole v OUN stál na čele jednej z frakcií OUN (OUN-M). Umrel v roku 1967 v Luxembursku.

12 Vedenie ukrajinskej vojenskej emigrácie uvažovalo, že pre uskutočnenie takejto akcie by bolo potrebné 1300 dôstojníkov a 12 000 vojakov. Tesne pred útokom na Poľsko Wehrmacht odhadoval počet ozbrojených ukrajinských partizánov na 4 000 mužov, pripravených do vojenského povstania. Pozri MOTYKA, Grzegorz: *Ukrajinska partyzantka 1942 – 1960. Działalność Organizacji Ukraińskich Nacionalistów i Ukraińskiej Powstańczej Armii*. Warszawa 2006, s. 68-69.

13 ТРОФИМОВИЧ, Володимир: Роль Німеччини і СРСР у українсько-польському конфлікті 1939 – 1945. In: Незалежний культурологічний часопис «І», ч. 28/2003.

Dostupné na: <http://www.ji.lviv.ua/n28texts/trofymovych.htm>.

14 Vedeniu OUN sa v istých momentoch pozdávalo, že nemecké vojenské velenie je priaznivo naklonené tzv. ukrajinskej otázke a myšlienke vytvorenia ukrajinských dobrovoľníckych vojenských formácií, ktoré by po boku Wehrmachtu vybojovalo nezávislosť Ukrajiny – štátu pod nemeckým patronátom. V skutočnosti však situácia bola oveľa zložitejšia. Súčasné bádania jednoznačne nasvedčujú tomu, že nemecké stranícke a armádne vedenie pred prepadnutím ZSSR nemali vypracovanú konkrétnu stratégiu v súvislosti s budúcnosťou Ukrajiny. Ani sám A. Hitler

ských nacionalistov prostredníctvom svojej Krajovej exekutívy OUN v Haliči začala s prípravami protipolského povstania, ktoré malo prerásť do celonárodného ukrajinského povstania (táto činnosť bola čoskoro spozorovaná poľskými úradmi).¹⁵

Z rokovaní medzi UVO-OUN a rezortom nemeckej vojenskej rozviedky v júni 1939 vzišla dohoda o vytvorení ukrajinského diverzného oddielu, ktorý podľa pôvodného zámeru mal plniť dôležitú (bázovú) funkciu pri vypuknutí antipolského povstania vo východnej Haliči. Predpokladalo sa, že by bol do Poľska dopravený cez Slovensko, respektíve letecky, a na povstaleckom území jeho rady by doplnili partizáni OUN a dezertéri z poľskej armády ukrajinskej národnosti.¹⁶ Nemci boli zainteresovaní vo vzniku takéhoto ukrajinského vojenského oddielu predovšetkým kvôli vysokému propagačnému účinku. Na druhej strane ukrajinskí nacionalisti dostali reálnu šancu zapojiť sa do vojenských operácií po boku Wehrmachtu. Vytvorenie takéhoto diverzného oddielu s oficiálnym názvom Vojenský oddiel nacionalistov (neoficiálne Ukrajinský legión – názov zaužívaný v literatúre) je považované za vrchol vojenskej spolupráce medzi vtedy ešte jednotnou OUN a Wehrmachtom.¹⁷

Podľa nemeckých zdrojov Ukrajinský legión dostal krycí názov Bergbauer-Hilfe (v preklade – Pomoc horským roľníkom) a jeho výcvik sa mal uskutočňovať v plnom utajení.¹⁸ Veliteľom bol menovaný člen UVO-OUN plukovník Roman Suško (známy svojimi dobrými kontaktmi s vysokými nemeckými dôstojníkmi Wehrmachtu)¹⁹, ktorý v dňoch 13. júna – 3. júla 1939

---

nemal jasnú predstavu o usporiadaní na Východe vybojovaných území. V júli 1940 propagoval vytvorenie nárazníkových štátov z Ukrajiny, pobaltských štátov a Bieloruska. Neskôr hovoril o nemeckej administratíve na týchto územiach a až pred samotnou vojnou sa priklonil k myšlienke úplnej kolonizácie Ukrajiny. Pred Ukrajincami, samozrejme, nikto tieto plány neprezentoval. ДЗЬОБАК, В. et al.: *Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія...*, s. 54.

15 WYSOCKI, Roman: *Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929 – 1939*. Lublin 2003, s. 344-353.

16 МОТУКА, G.: *Українська партизанка 1942 – 1960...*, s. 68.

17 ТРОФИМОВИЧ, В.: Роль Німеччини і СРСР у українсько-польському конфлікті 1939 – 1945. In: Незалежний культурологічний часопис «Ї», ч. 28/2003; ДЗЬОБАК, В. et al.: *Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія...*, s. 54.

18 ЧУЕВ, Сергей: *Украинский легион*. Москва 2006, s. 172.

19 SUŠKO, Roman (1894 – 1944) – ukrajinský vojenský a politický činník, dôstojník rakúskej armády, od roku 1918 plukovník, spoluorganizátor a veliteľ 2. di-

rokoval s plk. Lahousenom ohľadom vzniku a výcviku Legiónu.²⁰ Politickým referentom Legiónu sa stal Dr. Jaroslav Baranovskij a pred Generálnym štáбом Wehrmachtu a nemeckým ministerstvom zahraničia ho zastupoval Riko Jaryj.²¹

Na prípravu prvého ukrajinského vojenského oddielu bol určený kaštieľ v Saubersdorfě (100 km južne od Viedne), kde sa nachádzalo utajené výcvikovo-zberné stredisko OUN.²² Už v máji roku 1939 boli do Saubersdorfu presunutí ukrajinskí poddôstojníci (absolventi šesťmesačnej Dôstojníckej školy OUN vo Feldafingu v Bavorsku pod vedením plk. R. Suška). Pod taktovkou nemeckých inštruktorov z Abwehru sa zdokonaľovali vo výcviku.²³ Medzi miestnym obyvateľstvom boli vydávaní za Rumunov (aby neboli vykrytí poľskou alebo sovietskou špionážou) a žili v plnej izolácii.²⁴

Samotné mužstvo sa formovalo z členov OUN žijúcich na území Nemec-ka, ktorých takpovediac dodala Organizácia a bývalých vojakov Karpatskej Siče,²⁵ ktorým sa podarilo uniknúť z Karpatskej Ukrajiny (Podkarpatskej

---

vízie Sičových strelcov – armády Ukrajinskej ľudovej republiky (1918 – 1920), spoluvorca UVO a jej krajský komandant (1927 – 1930), spoluvorca OUN a člen štábu Výboru ukrajinských nacionalistov (PUN). Prívrženec meľnykovskej OUN. V roku 1939 nominálny veliteľ Vojenského oddielu nacionalistov (Ukrajinský legión R. Suška). V rokoch 1939 – 1941 oblastný vedúci OUN na teritóriu Generálneho gubernátu. Začiatkom roku 1944 za záhadných okolností zavraždený v Lvove.

20 MOTYKA, G.: *Ukrajínska partyzantka 1942 – 1960...*, s. 68-69.

21 WYSOCKI, R.: *Organizacja Ukraińskich Nacionalistów w Polsce w latach 1929 – 1939...*, s. 354.

JARYJ, Riko (1888 – 1969) – vojenský a politický činovník, poddôstojník rakúskej armády, činovník UVO a OUN. Od roku 1937 spojka J. Konovalca pri nemeckom Abwehre. Po rozkole v OUN v roku 1940 prívrženec banderovskej OUN (OUN-B). Po rozviazaní spolupráce OUN-B s Abwehrom v roku 1941 politicky nečinný.

22 Vo Výcvikovo-zbernom stredisku OUN v Saubersdorfě (a súčasne vo Feldafingu v Bavorsku) už aj predtým – v rokoch 1937 – 1938, prebiehali dôstojnícke školenia vojenských referentov Organizácie. Počet absolventom sa odhaduje na 80 osôb. Pozri MOTYKA, G.: *Ukrajínska partyzantka 1942 – 1960...*, s. 68.

23 Подґпам'яті Івана Стебелського, пріамого учасника Легіону. СТЕБЕЛЬСЬКИЙ, Іван: Шляхами молодости і боротьби. Київ 1999. Dostupne na: <http://exlibris.org.ua/stebelski>.

24 ЧУЕВ, С.: *Український легион...*, s. 172-174.

25 Karpatská Sič – polovojenské ukrajinské dobrovoľnícke jednotky sformované OUN na Podkarpatskej Rusi na obranu Karpatskej Ukrajiny (nezávislého štátneho útvaru, ktorý vyhlásil nezávislosť od Československa, a existoval v dňoch 15. – 16. marca 1939) pred maďarskou agresiou. Viedli krvavé boje na línii Užho-

Rusi) pod tlakom okupácie Maďarskom, alebo padli do maďarského zajatia.²⁶ Totiž na požiadavku nemeckého veliteľstva maďarské úrady prepustili z koncentračného tábora v Nyíregyháze skupinu vojenských zajatcov – príslušníkov Karpatskej Siče²⁷ - a oslobodených nasledovne previezli do zámku v Hartensteine (20km od Kirschendorfu v Hornom Rakúsku), prezliekli do československých vojenských uniforiem zafarbených načierno a zapojili do programu výcviku pod vedením nemeckých inštruktorov, ktorý prebiehal v horskom barakovom tábore v okolí Hartensteinu.²⁸ Bývalí príslušníci Karpatskej Siče, ktorí prešli skúškou ohňa na Podkarpatsku, tvorili jadro Ukrajinského legiónu.²⁹

Výcvik mužstva Legiónu bol započatý niekedy v polovici júna 1939 a vzhľadom na krátkosť času bol uskutočňovaný s maximálnym nasadením

---

rod – Mukačevo – Berehove – Sevluš a po maďarskej okupácii prešli na partizánsky spôsob boja v horských masívoch Karpát (do konca mája 1939).

- 26 Pre príslušníkov Karpatskej Siče, ktorým sa podarilo uniknúť maďarskému zajatiu, bol vytvorený sústredovací tábor v Bratislave. S nemeckou podporou vojenské velenie OUN vytvorilo výcvikovo-zberné strediská na území Rakúska a v okolí Hanoverska. Utečenci z Karpatskej Ukrajiny našli ochranu aj prácu v Brunsviku a v okolí českého Brna a militarizované batalióny práce boli zriadené v horách Harzu. Podľa R. Wysockého nemecké velenie zároveň vydalo povolenie na zorganizovanie vojenského výcvikového strediska OUN v okolí Berlínu. WYSOCKI, R.: *Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929 – 1939...*, s. 353.
- 27 Jeden z oddielov Karpatskej Siče pod velením stotníka (rotného) Stepana Suľatyc'koho v počte 200 vojakov pod náporom maďarských vojsk ustúpil na rumunské teritórium. Rumunmi boli vojaci odzbrojení a internovaní a v nasledujúcich dňoch boli vydaní maďarskej armáde. Niekoľko mesiacov sa nachádzali v maďarskom internačnom tábore najprv v Bucsokve a neskôr v Nyíregyháze, kde ich ustavične vyšetrovali a taktiež navštevovali predstavitelia nemeckého konzulátu v Budapešti. Podľa Volodymyra Štiheľs'koho – pseudonym „Burlaka“ (neskorší veliteľ sotne UPA v juhovýchodnom Poľsku (1945 – 1947)), začiatkom júna roku 1939 300 až 400 člennú skupinu internovaných previezli do Komárna a naložili do nemeckého transportu, ktorý ich následne dopravil do zámku v Hartensteine. Tam sa dozvedeli, že z nich bude zostavený Ukrajinský legión, ktorý bude nasadený do bojov proti Poľsku. Archív Ministerstva vnútra (A MV) ČR, f. 305-143-1. Protokol Burlakovej výpovedi, s. 9.
- 28 ЧУЕВ, С.: *Украинский легион...*, s. 174; WYSOCKI, R.: *Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929 – 1939...*, s. 353.
- 29 Národný archív ČR Praha, f. K. Gottwald. Správa Ministerstva vnútra ČSR č. III/Aa-4983/1910-48: Ukrajinské nacionalistické nebezpečí proti míru a lidovým demokraciám, s. 12.

a intenzitou. Okrem vojenskej drezúry (poradový a bojový výcvik, ostrá strelba, vrh ručných granátov) poslucháči absolvovali náuku o zbraniach, topografii, konšpirácii, diverzný výcvik a poľnú prípravu a prešli aj teoretickým kurzom geografie a histórie Ukrajiny. Po absolvovaní kurzu v Saubersdorfe a v horskom tábore v Hartensteine (veliteľom tábora bol istý čas poručík Osyp Karačevs'kyj – „Svoboda“) boli jednotlivé skupiny ukrajinských vojakov rozposielané na ďalší špecializovaný výcvik (výsadkársky, deštruktívny, vodičský kurz atď.) a rozličné organizačné práce. Ich ďalšie cvičenie sa uskutočňovalo v rôznych miestach Ríše – v Bavorsku pri Chiemskom jazere, v Nysy a v Hornom Sliezsku, vo Wroclawi a Brucku nad Litavou atď.³⁰

Vojenský výcvik bol ukončený 21. júla 1939 sformovaním Legiónu v síle 200 mužov,³¹ rozdelených do dvoch rôt pod velením majora Henka Hutovya – „Noryma“. Za účasti plk. R. Suška (bol nominálnym veliteľom), predstaviteľov OUN, dôstojníkov Wehrmachtu a za sprievodu orchestra sa uskutočnila slávnostná prehliadka Legiónu.³² Od 23. júla 1939 jednotlivé oddiely Legiónu sa začali organizovane prepravovať na východné Slovensko v zakrytých nemeckých nákladných autách. Súčasne sa na východné Slovensko samostatne presúvali jednotlivci a menšie skupiny z výcvikových táborov v Nemecku, ktoré doplňovali jeho rady. Jednotlivé oddiely ukrajinskej vojenskej formácie boli na začiatku rozmiestnené do viacerých lokalít východného Slovenska, pravdepodobne aby nepríťahovali pozornosť. Všetko bolo uskutočnené v úplnom utajení – ani vtedajšie slovenské armádne zdroje ich pobyt a rozmiestnenie na východnom Slovensku neregistrovali (aspoň sa doteraz nenašli k tomu príslušné dokumenty). Existujú však poznatky, že sa nachádzali v okolí Ľubických Kúpeľov neďaleko Kežmarku v Levočských vrchoch (ako uviedol B. Chňoupek, „*pre diverznú skupinu, ukryvanú pred zvedavcami, ťažko bolo nájsť zabudnutejší kút*“),³³ v obciach v okolí Prešova a taktiež niekde v horách poblíž Medzilaboriec. Aj naďalej sa zdokonaľovali vo výcviku. B. Chňoupek, vyzdvihujúc diverzantský charakter Ukrajinského legiónu, konštatoval: „*Vojaci boli od skorého rána do neskorého večera preč, kde, o tom nemal nik ani potuchy. (...) Keď ich niekto náhodou stretol, v lesoch či na poliach, vždy padali od úmoru. Veľa chodili.... Pochodovali (...) deň čo deň, noc čo noc. Cvičiskom boli slovenské hory a lesy, rieky a doliny. Spiš aj Gemer, Levočské vrchy i Nízke Tatry, vždy bokom od ľudských obydlí,*

---

30 CHŇOUPEK, B.: *Banderovci...*, s. 155-156.

31 WYSOCKI, R.: *Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929 – 1939...*, s. 354.

32 A MV ČR, f. 305-143-1. Protokol Burlakovej výpovedi, s. 8.

33 CHŇOUPEK, B.: *Banderovci...*, s. 159.

aby nebudili pozornosť. Usilovné pochody, prepady, násilné prechody riek, kóty brané útokom, to bolo každodenné zamestnanie...³⁴

Oddiel rozmiestnený v akejsi horskej chate neďaleko Medzilaboriec bol pripravený nelegálne prekročiť hranice a zapojiť sa do partizánskej protipolskej vojny. Avšak nestalo sa tak. Ako spomína I. Stebel'skyj: „V tej chate sme presedeli takmer deväť dní, nerobili sme nič. Len dobre jedli, oddychovali a zbytočne čakali na rozkaz. Niečo sa muselo udiat'. Videl som, že sú naši Nemci nervózni a za tejto situácie nevedia čo si majú počať.“³⁵

Ku koncu augusta roku 1939 boli ostatné skupiny Legiónu sústredené do okolia Prešova. Súhrnný počet Vojenského oddielu nacionalistov bol približne 325 vojakov.³⁶ Celkovo v súvislosti s počtom príslušníkov Ukrajinského legiónu plk. R. Suška sa zdroje rozchádzajú. B. Chňoupek prehnane tvrdí, že legión mal približne 1500 príslušníkov. Poľská vojenská rozvedka disponovala informáciami, že ku koncu augusta roku 1939 v okolí Prešova bolo sústredných – v Solivare 800 a v Ruskej Novej Vsi 300 príslušníkov Ukrajinského legiónu³⁷ (podľa iného zdroja – dva ukrajinské oddiely po 800 ľudí).³⁸ Viacerí poľskí a ukrajinskí autori odhadujú početnosť Legiónu v sile 600 vojakov.³⁹

Tesne pred vypuknutím vojny sa Legión premiestnil do Medzilaboriec a cez obce Vydraň a Palotu prešiel do samotnej blízkosti poľských hraníc.⁴⁰ Toho času boli jeho príslušníci prezbrojení (údajne dostali samopaly MP-38) a nanovo uniformovaní do štandardnej uniformy Wehrmachtu (prefarbenej do tmavozelenej farby a bez odznakov).⁴¹ Zaujali postavenie v strede sloven-

---

34 CHŇOUPEK, B.: *Banderovci...*, s. 159.

35 СТЕВЕЛЬСЬКИЙ, І.: Шляхами молодости і боротьби. Київ 1999.

36 Zhodujú sa: WYSOCKI, R.: *Organizacja Ukraińskich Nacionalistów w Polsce w latach 1929 – 1939...*, s. 354; СТЕВЕЛЬСЬКИЙ, І.: Шляхами молодости і боротьби. Київ 1999.

37 V poľskom origináli: „w Solivar – około 800 siczowców w mundurach niemieckich (t.j. příslušníkov Karpatskej Siče v nemeckej uniforme – pozn. M. Š.), w Ruska Nova Ves około 300 siczowców.“ Kampania wrześniowa 1939 roku. Sprawozdania informacyjne oddział II sztabu naczelnego wodza. Dokumenty. In: Materiały. Dokumenty źródeł archiwalia, zeszyt 2 (maj 1986). Warszawa 1986, s. 67, dok. č. 15. Týmto vyjadrujem vďačnosť M. Gniazdowskemu za poskytnuté materiály.

38 SOWA, Andrzej L.: *Stosunki polsko-ukraińskie*. Kraków 1998, s. 72.

39 В'ЯТРОВИЧ, Володимир: Сотенний «Бурлака». Львів 2000, s. 24; МОТУКА, G.: *Ukraińska partyzantka 1942 – 1960...*, s. 69.

40 A MV ČR, f. 305-143-1. Protokol Burlakovej výpovedi, s. 8.

41 ЧУЕВ, С.: *Український легион...*, s. 174-175; A MV ČR, f. 305-143-1. Protokol Burlakovej výpovedi, s. 8-9.

skej armády. Teda popri 1. divízii „Jánošík“ generála A. Pulanicha, 2. divízii „Škultéty“ pplk. J. Imra s rýchlou skupinou „Kalinčiak“ a 3. divízii „Rázus“ pplk. A. Malára⁴² bol pripravený vniknúť na územie juhovýchodného Poľska aj Ukrajinský legión plk. R. Suška a podporiť tak protipolské vystúpenie Ukrajincov.

Medzitým však došlo k zmene nemeckého postoja v otázke zapojenia Ukrajincov do nemecko-poľskej vojny. Jednoznačne sa preukázala dvojité hra Berlína. Dňa 18. augusta 1939 Abwehr (prostredníctvom mjr. Schtoltza) síce požiadal vedenie OUN, aby na teritóriu východnej Haliče priviedol svoje podzemné oddiely do vojenskej pohotovosti, a o dva dni neskôr – 20. augusta 1939 – boli dokonca do Berlína povolani A. Meľnyk a R. Jaryj, ktorí sa v ďalších dňoch stretli a rokovali so šéfom Abwehru Wilhelmom Canarisom.⁴³ Súčasne však Nemci viedli rokovania zo ZSSR, ktoré nakoniec vyústili do podpísania nemecko-sovietskeho paktu o neútočení. Teda po 23. auguste 1939 (pakte Molotov-Ribbentrop) Nemci takpovediac radikálne obrátili kartu. V podmienkach nemecko-sovietskej dohody o rozdelení Poľska rozhodli o pozastavení akcií zapojenia Ukrajincov do konfliktu a o opatrnejších kontaktoch s ich emigrantskými predstaviteľmi. Dňa 1. septembra 1939 nasledoval rozkaz o stiahnutí Ukrajinského legiónu z prvých línií a o jeho preradení do sféry pomocnej služby nemeckej armády.⁴⁴

---

42 Bližšie k bojovej činnosti slovenskej armády počas poľského ťaženia pozri BAKA, Igor: Slovenská republika a nacistická agresia proti Poľsku. Bratislava 2006, s. 85-105.

43 Na tomto stretnutí popri prerokovaní eventuálneho ukrajinského povstania v Poľsku sa hovorilo aj o budúcom postavení Haliče. W. Canaris údajne poskytol A. Meľnykovi dezinformáciu, že po obsadení Poľska jeho časti kompaktné osídlené Nemcami sa pripoja priamo k Ríši, z etnických poľských území sa vytvorí satelitný štát a z etnických ukrajinských území vzíde Západo-ukrajinský štát – satelitný útvar pod nemeckým protektorátom. A. Meľnyk však od ukrajinského povstania bol odhodlaný odstúpiť a žiadal od Berlína dodatočné záruky. Okrem toho, dostal od metropolitu Andreja Šeptického informáciu o obsahu čerstvo podpísaného paktu Molotov-Ribbentrop. Nasledovne v liste k A. Hitlerovi Meľnyk písal, že nemôže dať súhlas k povstaniu OUN v Poľsku, keďže nevidí v mene čoho by sa to malo uskutočniť. „*Najprv by nemecká vláda mala vyhlásiť oficiálny postoj k Ukrajine a až potom je možné rozoberať nemecké návrhy účasti OUN vo vojne proti Poľsku a povstania v tyle poľskej armády.*“ WYSOCKI, R.: *Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929 – 1939...*, s. 354. ТРОФИМОВИЧ, В.: Роль Німеччини і СРСР у українсько-польському конфлікті 1939 – 1945. In: Незалежний культурологічний часопис «І», ч. 28/2003.

44 WYSOCKI, R.: *Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929 – 1939...*, s. 354.

Slovensko-poľské hranice príslušníci Legiónu údajne prekročili niekedy medzi 6. a 9. septembrom 1939. Presúvali sa v druhej línii (spolu s 2. slovenskou divíziou „Škultéty“ a rýchlou skupinou „Kalinčiak“) na nemeckých nákladných autách pod dohľadom nemeckého dôstojníka mjr. Dehmela za sprievodu konvoja Wehrmachtu⁴⁵ nezasahujúc do bojov (vpredú útočila nemecká 57. divízia genmjr. Bluma).⁴⁶ Po osi Sanok – Ustrzyki – Lesko – Kyrov – Sambor – Komarno smerovali na haličskú metropolu Ľvov v zostave 14. nemeckej armády gen. W. Lista ako súčasť armády „Juh“.⁴⁷ Keď však došli do samej blízkosti Ľvova, dostali rozkaz zastaviť sa. Totiž 17. septembra 1939 na Poľsko zaútočil Sovietsky zväz, vojenské jednotky ktorého v nasledujúcich dňoch obsadili Ľvov a celú východnú Halič (ako aj ostatné oblasti dnešnej západnej Ukrajiny a Bieloruska). Legión sa za tejto situácie musel nielenže zastaviť, ale spolu s nemeckými jednotkami ustúpiť do Krosna, z ktorého ich neskôr odtransportovali do rajónu Ustrzyk v juhovýchodnom Poľsku na krátky odpočinok. V radoch Ukrajinského legiónu zavládlo sklamanie.

Neskôr bol Legión presunutý do Sanoku, kde takmer dva týždne (do príchodu nemeckých pohraničných oddielov) kontroloval novú hraničnú čiaru (nemecko-sovietsku) a vykonával vyčisťovacie akcie proti rozptýleným jednotkám poľskej armády. Neskôr odpochodoval v dvoch skupinách do Krynice a do Zakopaného, kde boli začiatkom decembra 1939 jeho príslušníci Nemcami odzbrojení a rozpustení, pravdepodobne, aby tým nedráždili svojho „spojenca“ – Sovietsky zväz.⁴⁸

Časť príslušníkov Legiónu bola neskôr preškolená a nastúpila do formujúcich sa policajných jednotiek (Ukrajinská pomocná milícia) a tiež do vojensko-policajných útvarov určených na ochranu priemyselných objektov, ochrany železníc, karpatských priesmykov, vojenských táborov a väzení rozptýlených na území juhovýchodného Poľska.⁴⁹ V ďalšom období – v roku 1943

---

45 WYSOCKI, R.: *Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929 – 1939...*, s. 354.

46 СНІОУРЕК, В.: *Banderovci...*, s. 176-177.

47 В'ЯТРОВИЧ, В.: *Сотенний «Бурлака»...*, s. 24.

48 SZCZEŚNIAK, A. – SZOTA, W.: *Droga do nikad. Działalność Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i jej likwidacja w Polsce*. Warszawa 1973, s. 67-69; В'ЯТРОВИЧ, В.: *Сотенний «Бурлака»...*, s. 24; СНІОУРЕК, В.: *Banderovci...*, s. 187-189; СТЕВЕЛЬСЬКИЙ, І.: *Шляхами молодости і боротьби*. Київ 1999; А МВ ČR, f. 305-143-1. Protokol Burlakovej výpovedi, s. 9.

49 А МВ ČR, f. 305-143-1. Banderovské organizácie OUN a UPA – posudok. Tiež ТРОФИМОВИЧ, В.: *Роль Німеччини і СРСР у українсько-польському конфлікті 1939 – 1945*. In: *Незалежний культурологічний часопис «І»*, ч. 28/2003.

– na rozkaz OUN väčšina členov bývalého Ukrajinského legiónu plk. R. Suška dezertovala z policajných staníc a prešla do radov formujúcich sa oddielov Ukrajinskej povstaleckej armády (UPA; tzv. banderovci) a v rokoch 1945 – 1947 opäť sa ocitli na východnom Slovensku, ale už v inom historickom kontexte – uskutočňujúc antisovietsku a antikomunistickú propagandu v rámci tzv. rejdov (propagačných ťažení) oddielov UPA na Slovensko.

Takto neslávne skončila prvá epopeja ukrajinských snáh o vytvorenie vojenských formácií s pomocou Tretej ríše a vybojovania vlastnej štátnej nezávislosti „v *tieni nemeckého ťažení*“. Nebol to však jediný pokus. Dve ďalšie vojenské jednotky – tzv. Batalióny (Družyny) ukrajinských nacionalistov boli s pomocou Nemecka vytvorené oboma frakciami (meľnykovskou a banderovskou) OUN pred útokom na Sovietsky zväz (v dokumentoch Abwehru sa označovali pod kryciami názvami Špeciálny oddiel „Nachtigall“ a Organizácia „Rolland“).⁵⁰ Rovnako skončili bez väčšej slávy, čo nakoniec viedlo k upusteniu od politiky orientácie na Nemecko banderovskou OUN. Meľnykovská frakcia však Nemcom zachovala vernosť až do konca vojny a v súčinnosti s Wehrmachtom v roku 1943 vytvorila 14. Waffen-Grenadier Division der SS (Galizien Nr. 1), ktorá sa v roku 1944 zúčastnila potlačenia Povstania na strednom Slovensku.⁵¹

---

50 Bližšie pozri ДЗБОБАК, В. et al.: *Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія...*, s. 56-75. Dostupné na: http://history.org.ua/oun_upa/upa/2.pdf.

51 K problematike pozri: ŠMIGEL, Michal – MIČKO, Peter: *Evakuácia v znamení úteku. Utečenci z Ukrajiny a Poľska na Slovensku v roku 1944*. Banská Bystrica 2006, s. 17, 77-89; FREMAL, Karol: *14. Waffen-Grenadier Division der SS (Galizien Nr. 1) v historickej spisbe o slovenskom hnutí odporu v rokoch druhej svetovej vojny*. In: *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov IV*. Ed. M. Šmigel, P. Mičko. Banská Bystrica 2005, s. 388-399.